

9. **Постанова КМУ** від 17.08.98 р., № 1280 "Про впровадження механізму страхування експортних та кредитних ризиків".

10. **Pike R.H.** A review of recent trends in formal capital budgeting process / R.H. Pike // Accounting and business researsh. – 1983. – Summer. – P. 201-208.

Яремчук Н.С. Усовершенствования контроля за эффективностью использования инвестиций

Проанализированы механизмы оценки и контроля проектов, которые инвестируются иностранными банками и международными финансово-кредитными организациями. Исследованы механизмы финансового мониторинга освоения инвестиций, приведены показатели финансового мониторинга.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционное кредитование, проектное финансирование, финансовый мониторинг.

Yaremchuk N.S. The improvements of control after efficiency of the use of investments

In the article mechanisms of estimation and control of projects which are invested foreign banks and international finance and credit organizations are analyzed. Mechanisms of the financial monitoring of mastering of investments are investigated, indexes of the financial monitoring are resulted.

Keywords: investments, investment crediting, project financing, financial monitoring.

УДК 336.531.2

Асист. І.П. Андрушків – Львівська КА

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ БАНКІВСЬКОГО ІНВЕСТУВАННЯ, ЇХНЯ СУТНІСТЬ ТА ВИДИ

Розглянуто суть фінансових інструментів та теоретико-методологічні аспекти дослідження фінансових інструментів банківського інвестування.

Ключові слова: банківська інвестиційна діяльність, кредитні фінансові інструменти банківського інвестування, інвестиційне кредитування, проектне фінансування, іпотечне кредитування.

Постановка проблеми. Банківська система є важливим інструментом мобілізації і перерозподілу внутрішніх фінансових ресурсів та невід'ємним складником інвестиційного процесу. За умов, коли такі фінансові інструменти, як випуск корпоративних облігацій та ринок пайових цінних паперів, перебувають на початковій стадії розвитку, а обсяги власних інвестиційних ресурсів підприємств ще недостатні для простого відтворення, в Україні реальним джерелом фінансування поточної та інвестиційної діяльності підприємницьких структур повинні стати банківські фінансові інструменти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджено зазначені питання у працях О.В. Батури, В.В. Бочарова, О.В. Васюренка, О.Д. Вовчак, А.М. Герасимовича, В.І. Грушка, М.П. Денисенка, О.В. Дзюблюка, В.С. Загорського, Б.Л. Луціва, І.О. Лютого, В.М. Матвієнка, А.М. Мороза, В.І. Міщенко, А.А. Пересади, Л.О. Примостки, С.К. Реверчука, М.І. Савлука, Р.І. Тиркала та інших. Вагомим внеском у розроблення цієї проблематики стали праці зарубіжних учених Г. Александера, С. Баренса, Л. Дж. Гітмана, М.Д. Джонка, Дж.М. Кейнса, М.М. Крейніної, О.В. Мертенса, Г. Марковіца, Д. Норкотта, П. Роуза, Д. Сінкі, Е. Гелфферта, Р. Холта, У. Шарпа та інших.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз фінансових інструментів банківського інвестування, їхньої сутності та видів, а завданням – характеристика чинників впливу на фінансові інструменти банківського інвестування.

Виклад основного матеріал. Зазначимо, що під поняттям фінансового інструменту розуміють будь-який документ, що є свідченням боргу, продаж або передання якого забезпечує продавцю отримання фінансів. Прикладами фінансових інструментів є векселі, облігації й інші цінні папери, а також депозитні сертифікати [1].

Згідно з "Енциклопедією банківської справи України", фінансові інструменти – це збірне поняття, яке означає будь-які документи в письмовій, формі, що мають грошову вартість або засвідчують грошові операції. До фінансових інструментів відносять різноманітні види ринкового продукту фінансової природи, які є засобом перерозподілу фінансових ресурсів; застосування фінансових інструментів є основою діяльності фінансових інституцій [2]. При цьому розрізняють інструменти фондового ринку та інструменти грошового ринку, ринку капіталів. До традиційних фінансових інструментів можна віднести депозити, позики, цінні папери, страхові поліси та ін.

До похідних фінансових інструментів відносять ф'ючерси, опціони, свопи, угоди за форвардними ставками тощо, які з'явилися на початку 80-х років ХХ ст. і набули значного поширення в усьому світі. Банки та небанківські фінансово-кредитні установи використовують похідні фінансові інструменти як для отримання прибутку на фінансових ринках, так і з метою управління ризиками, тобто для хеджування.

"Економічна енциклопедія" (т.1) фінансові інструменти трактує як фінансові права й зобов'язання, які перебувають в обігу на ринку передусім у документарній формі. До них належать цінні папери, валюта, ф'ючерси, опціони тощо [3].

У міжнародній практиці фінансовий інструмент визначають як будь-який контракт, який спричиняє виникнення фінансового активу одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструменту капіталу іншого підприємства [4]. При цьому фінансовий актив, або фінансове зобов'язання, визнається у балансі, коли воно стає предметом контрактних відносин на інструмент, тобто коли є юридичне право отримувати грошові кошти на інший фінансовий актив або юридичне зобов'язання сплатити грошові кошти чи передати інший фінансовий актив. Методологічні засади формування інформації про фінансові інструменти в бухгалтерському обліку та її розкриття у фінансовій звітності в Україні визначено у положенні (стандарті) бухгалтерського обліку (П (С) БО) 12

"Фінансові інвестиції" і міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (МСБО) 27 "Консолідовані фінансові звіти та облік інвестиційну дочірні підприємства", 28 "Облік інвестицій в асоційовані компанії", 32 "Фінансові інструменти: розкриття та подання" [4].

Загальні вимоги до визнання та оцінювання фінансових інструментів в Україні регулюють П (С) БО 13 "Фінансові інструменти" [5] і МСБО 39 Фі-

нансові інструменти: визнання та оцінка". З 2005 р. фінансові інструменти, за МСБО, класифіковано за такими категоріями:

- I категорія: фінансові інструменти, які відображаються за справедливою вартістю з віднесенням різниці в оцінці на фінансові результати;
- II категорія: позики і дебіторська заборгованість;
- III категорія: фінансові інструменти, утримувані до погашення;
- IV категорія: фінансові інструменти, призначені для продажу;
- V категорія: інвестиції в асоційовані компанії;
- VI категорія: інвестиції в дочірні компанії.

Першу категорію фінансових інструментів формують інструменти, придбані з метою отримання прибутку від регулярних торговельних операцій та інструменти, придбані з метою подальшого продажу або перепродажу найближчим часом. Тобто до цієї категорії увійшли фінансові інструменти, котрі до внесення змін до МСБО класифікували як інструменти в торговому портфелі та частина інструментів портфеля на продаж, які обліковували за справедливою вартістю з віднесенням різниці в оцінці на фінансові результати.

II категорія – це активи з фіксованими сумами виплат (або з такими сумами виплат, які можна визначити), що не котируються на активному ринку за винятком тих, котрі установа має намір продати найближчим часом (такі інструменти класифікують як торгові). Категорія охоплює інструменти з фіксованими чи визначеними платежами і фіксованими термінами погашення, які установа має намір і спроможна утримувати до погашення.

III категорія – це активи, які призначено для продажу або які не класифікують як активи, віднесені до перших трьох категорій. Цю категорію формують також усі інструменти капіталу, крім тих, які входять до I категорії.

V категорія – це інвестиції в асоційовані компанії, тобто компанії, в яких інвестор має істотний вплив, але які не є ні дочірніми, ні спільними підприємствами інвестора.

VI категорію – формують інвестиції в дочірні компанії, тобто компанії, контрольовані інвестором.

Отже, можемо стверджувати, що розглянуті підходи до визначення категорії фінансових інструментів здебільшого однаково трактують їхню суть і зводяться до того, що фінансові інструменти – це фінансові зобов'язання, інструменти капіталу або будь-які документи в письмовій формі, що мають грошову вартість або засвідчують грошові операції і передбачають одержання доходу після їх продажу чи передання.

Усі фінансові інструменти банківського інвестування можна поділити на дві групи, оскільки вкладення банків в економіку здійснюється у формі кредитів і в формі вкладень в цінні папери.

1-ша група – інструменти реального інвестування, до яких слід віднести: довготермінові інвестиційні кредити, лізингове кредитування і мікрокредитування, проектне фінансування, іпотечні кредити та ін. (інша можлива назва – кредитні інструменти інвестування);

2-га група – інструменти фінансового інвестування, до яких можна віднести акції, облігації, казначейські зобов'язання, операції "РЕПО", депози-

тарні розписки, заставні, іпотечні цінні папери, андерайтинг, сек'юритизацію активів та ін. (інша можлива назва – фондові інструменти інвестування).

Важливою групою фінансових інструментів банківського інвестування є фондові інструменти інвестування (інструменти фондового інвестування). Вагома роль банків на ринку фондових інструментів є незаперечною. Сьогодні у більшості країн світу, навіть у США, де донедавна на банківські операції з цінними паперами було накладено низку істотних обмежень, банки відіграють на фондовому ринку провідну роль. В Україні започаткована модель рівноправної участі всіх суб'єктів на ринку цінних паперів. Це означає, що банки можуть виконувати практично усі функції фінансового посередника на ринку цінних паперів, зокрема інвестора. Сьогодні вітчизняні банки виступають активними учасниками фондового ринку. У 2007 р. вони здійснювали майже третину всіх виконаних угод усіма учасниками фондового ринку.

Банк інвестує у фондові інструменти тоді, коли за іншими активними операціями очікує зниження доходів. Отже, фондові інструменти як об'єкти вкладень банку мають за мету стабілізацію доходів банку шляхом забезпечення грошових надходжень за певних обставин. Кількість інструментів, що може бути включена до фондового портфеля банків, не обмежена.

До інвестиційних інструментів, які передбачені чинним законодавством України та можуть розглядатись з погляду їх прийнятності для інвестування коштів інституційних інвесторів через механізм фондового ринку, можна віднести: ОВДП; облігації місцевих позик; облігації підприємств (корпоративні облігації); акції; ощадні сертифікати; іпотечні цінні папери (іпотечні сертифікати, іпотечні облігації, заставні); операції РЕПО; андерайтинг.

Водночас кредитні інструменти банківського інвестування (довготермінові інвестиційні кредити, лізингове кредитування, мікрокредитування, проектне фінансування, іпотечне кредитування) в Україні ще не задіяні повною мірою. Тому все більше уваги як держава, так і суб'єкти господарювання, а також вчені-економісти зосереджують саме на них, оскільки їх використання забезпечує потребу економіки в інвестиційних ресурсах.

Аналіз сучасного стану банківської діяльності в Україні свідчить, що специфіка банківської інвестиційної діяльності зумовлюється значною мірою характером і обсягом сформованої ресурсної бази. Сьогодні ж банкам ще не вдалося залучити значні обсяги довгострокових ресурсів, що, своєю чергою, гальмує інвестиційну активність банків. Причинами невідповідності ресурсної бази є тіньовий обіг та вплив капіталу за межі нашої держави. Окрім того, діюча грошово-кредитна та податкова системи функціонують ще не на досить належному рівні, що також гальмує розвиток ресурсної бази та не створює відповідних умов для зростання обсягів банківських інвестицій. Надані кредити повертаються тільки після завершення виробничого процесу, що призводить до затримки сплати податків. Тому в Україні відбувається накопичення капіталу банків в межах 7-8 % нижче бітових орієнтирів [6]. Отже, вітчизняні банки недостатньо залучені до інвестиційних процесів з багатьох

причин, головні з яких полягають у тому, що банки в Україні, навіть великі, є малопотужними для того, аби фінансувати великі інвестиційні проекти.

Зазначимо, що основними причинами, що стримують надання банками довготермінових кредитів суб'єктам господарювання, є високий рівень кредитних ризиків, короткотерміновий характер ресурсної бази банків, низька капіталізація вітчизняних банків, неплатоспроможність більшості позичальників, відсутність реальної гарантії повернення ними кредитів та реальної застави, неефективна система оподаткування, відсутність ринку ефективних інвестиційних проектів тощо. Серед основних чинників, що негативно впливають на інвестиційну активність в Україні, економісти виділяють: високий рівень відсоткових ставок за банківськими кредитами; нестабільність законодавства; необхідність отримання численних узгоджень у разі кредитування та оформлення застави від Фонду державного майна України, податкових органів; відсутність можливості отримання у заставу землі; відсутність дієвого стимулювання з боку держави, фінансово-кредитних установ під час оподаткування інвестиційних активів [7]

Розглянемо напрями розподілу кредитів в інвестиційну діяльність, тобто інструментів реального інвестування, наданих банками України на 01.01.2009 р.

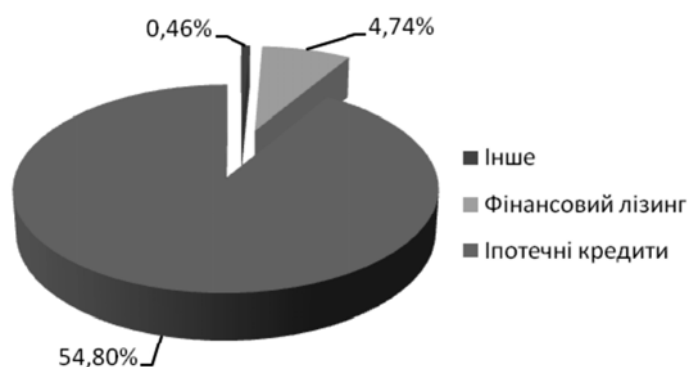

Рис. 1.1. Структура кредитів, наданих в інвестиційну діяльність банками України на 01.01.2009 р.

Висновки. Отже, переважна частка кредитів у інвестиційну діяльність – 54,8 % належить іпотечним кредитам (що пов'язано з активним залученням банків до системи іпотечного кредитування як головних інвесторів житлового будівництва), дещо менша – 47,4 % – іншим кредитам в інвестиційну діяльність, і зовсім незначна – фінансовому лізингу.

Банківські фінансові інвестиції гальмує здебільшого низька ліквідність цінних паперів та відсутність котирувань за більшістю з них.

Причиною низької активності банків на ринку цінних паперів є також податкові регулятивні вимоги з боку НБУ. На відміну від інших учасників ринку, діяльність банків більш жорстко зарегламентована, і це зменшує їх конкурентоспроможність. Зокрема, банк може здійснювати прямі інвестиції у підприємства лише на підставі письмового дозволу НБУ. Інвестування обмежено також нормативами H_{11} та H_{12} .

Спираючись на публікації вітчизняних вчених, можна відзначити те, що гальмівними чинниками розвитку інвестиційної діяльності в Україні можна вважати також:

- недостатню економічну ефективність інвестиційних проектів;
- низьку інвестиційну привабливість підприємств;
- слабкий захист капіталу;
- дефіцит фінансових ресурсів;
- відсутність ринкової інфраструктури та дієвих механізмів щодо повернення капіталу.

Відповідно, банки нашо́вхуються на низку проблем щодо інвестиційної діяльності, при тому, що вони володіють істотними фінансовими важе́лями та значним грошовим капіталом, задовольняючи інтереси виробників, вони виступають посередниками між промисловістю та торгівлею, сільським господарством та населенням. Отже, їх діяльність тісно пов'язана з потребами відтворення. Разом з тим банківська діяльність несе в собі небезпеку підвищеного соціально-економічного ризику, оскільки уособлюючи одночасно і позичальника, і кредитора, банки відіграють важливу роль у русі капіталів.

Література

1. Вовчак О.Д. Банківське проектне фінансування: стан, досвід та перспективи/ О. Вовчак// Вісник Львівського університету. Сер. економічна. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – Вип. 33. – С. 151-157.
2. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України/ А. Крупка. – Львів: Вид. центр Львів, нац. ун-ту ім. Івана І. Франка, 2001. – 608 с.
3. Кредитные линии// <http://www.eximb.com.ua/service/legal/loan>.
4. Портна К.А./ К. Портна// Галицькі контракти. – 2007, № 9. – С. 38 -41.
5. Синки Дж.Ф. Управление финансами в коммерческом банке:/ Дж. Синки// Пер. С. англ. – М. : Catallax, 1994. – 820 с.
6. Енциклопедія банківської справи в Україні/ Редкол.: В.С. Стельмах та ін.К.: Молодь; Ін Юре, 2001. – 680 с.
7. Долан Е. Дж. и др. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика/ Е. Долан. – Л. : , 1991. – 448 с.
8. Васюренко О.В. Банківські операції: навч. посіб. – К. : Т-во "Знання", КОО 2000. – 243 с.

Андрушків І.П. Финансовые инструменты банковского инвестирования, их сущность и виды

Рассмотрена суть финансовых инструментов и теоретико-методологичні аспекти исследования финансовых инструментов банковского инвестирования.

Ключевые слова: банковская инвестиционная деятельность, кредитные финансовые инструменты банковского инвестирования, инвестиционное кредитование, проектное финансирование, ипотечное кредитование.

Andrushkiv I.P. Financial instruments of the bank investing, their essence and kinds

Essence of financial instruments is examined and theoretic-methodological aspects of research of financial instruments of the bank investing.

Keywords: investment banking, lending financial instruments investment banking, investment lending, project financing, mortgage lending.